ELŻBIETA HERDEN
EWA JABŁOŃSKA-STEFANOWICZ

ZASOBY INFORMACYJNE BIBLIOTEKI NARODOWEJ JAKO ŹRÓDŁA DO BADAŃ RYNKU KSIĄŻKI ELEKTRONICZNEJ W POLSCE

Rejestracja bieżącej produkcji wydawniczej w Polsce. Rola Biblioteki Narodowej. Publikacje Biblioteki Narodowej: „Ruch Wydawniczy w Liczbach”, „Przewodnik Bibliograficzny”, „Bibliografia Dokumentów Elektronicznych”, „Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych”, sprawozdania BN, katalog główny, Repozytorium Dokumentów Elektronicznych, serwis e-ISBN. Brak kompletności w rejestracji publikacji elektronicznych.

SŁOWA KLUCZOWE: książka elektroniczna, e-book, audiobook, statystyka wydawnictw, bieżąca bibliografia narodowa, egzemplarz obowiązkowy

W ostatnich latach w mediach, zarówno tradycyjnych, jak i elektronicznych, pojawiają się doniesienia o nowych formach książki i ich rosnącym udziale w produkcji wydawniczej. W 2014 r. Piotr Fijałkowski pisał:

Po dwóch latach spadków w ubiegłym roku rynek książki zanotował w końcu niewielki wzrost (0,4 proc.) — wynika z najnowszego raportu Biblioteki Analiz dla Instytutu Książki. Gigantyczny skok dotyczył szczególnie e-booków, które po raz kolejny osiągnęły kilkudziesięcioprocentowy wzrost¹.

Rok później Robert Drózd oceniał sytuację na rynku już mniej optymistycznie:

E-booki to nadal zaledwie 2–3% rynku i jest tu potencjał do wzrostu. Gdy rozmawiam z księgarzami, wszyscy twierdzą, że im rośnie, chociaż wszyscy unikają też konkretnych liczb. Jedyne Virtualo szacuje wielkość polskiego rynku na 60 milionów złotych, choć ta akurat wielkość bywa kwestionowana przez przedstawicieli branży².

¹ Piotr FIJAŁKOWSKI, *Polacy jednak czytają, e-booki wystrzeliły*, Gazeta Wyborcza 19 IX 2014, s. 18.

² Robert DRÓZD, *Podsumowanie roku 2015 — rynek e-booków i czytelników* [31 I 2016], Świat Czytelników, <http://swiatczytelnikow.pl/podsumowanie-roku-2015-rynek-e-bookow-i-czytelnikow/> [dostęp: 15 VII 2016].

Mówienie o zmianach w pewnych obszarach, w tym przypadku o zwrocie cyfrowym na rynku wydawniczym, wymaga przytoczenia weryfikowalnych danych statystycznych. Wspomniana w cytowanym materiale prasowym Biblioteka Analiz swoje raporty opracowuje na podstawie badań ankietowych wydawców oraz analizy informacji pochodzących z Monitora Gospodarczego, akt pozostających w dyspozycji sądów gospodarczych oraz dokumentów sprawozdawczo-finansowych³. Stosowana metodologia ma na celu oszacowanie nie tyle liczby publikacji, ile udziału publikacji elektronicznych w wartości całkowitej rynku książki w Polsce. Natomiast jeśli chodzi o liczbę tytułów książek elektronicznych, częściowe dane szacunkowe podają księgarnie internetowe. Wobec tego badacze zajmujący się różnymi aspektami życia książki i jej odbioru stają przed zadaniem ustalenia danych opartych na wiarygodnych i kompletnych źródłach informacji.

Podstawowym źródłem ilościowych badań rynku książki w wielu krajach są statystyki wydawnictw i bibliografie narodowe tworzone przez centrale bibliograficzne. W przypadku rynku książki w Polsce są nimi publikacje Biblioteki Narodowej. Udostępniane przez nią dane, w przeciwieństwie do danych Biblioteki Analiz, powstają w wyniku badań statystycznych, opartych na egzemplarzach obowiązkowych wpływających do Biblioteki Narodowej (BN).

Obowiązek ich nadsyłania reguluje ustawa o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych z dnia 7 listopada 1996 r. W artykule 2.2 tego aktu prawnego ustawodawca określa, iż za publikację należy rozumieć

dzieła zwielokrotnione dowolną techniką w celu rozpowszechnienia, a w szczególności: 1. piśmiennicze, jak: książki, broszury, gazety, czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe, druki ulotne, afisze, 2. graficzne i graficzno-piśmiennicze, jak: mapy, plakaty, plany, wykresy, tabele, rysunki, ilustracje, nuty, 3. audiowizualne utrwalające dźwięk, obraz lub obraz i dźwięk, jak: płyty, taśmy, kasety, przeźrocza, mikrofilmy, mikrofisz, 4. zapisane na nośnikach elektronicznych, 5. oprogramowanie komputerowe⁴.

Opracowywany na tej podstawie rocznik statystyczny „Ruch Wydawniczy w Liczbach” (RWL) podaje zbiorcze dane dotyczące polskiej produkcji wydawniczej książek oraz gazet i czasopism⁵. Stosowana przez RWL do rocznika 2012 typologia dokumentów nie uwzględniała informacji o nośnikach rejestrowanych wydawnictw zwartych i ciągłych, co uniemożliwiało ustalenie wielkości produk-

³ Łukasz GOŁĘBIEWSKI, Paweł WASZCZYK, *Rynek książki w Polsce 2014. Wydawnictwa*, Warszawa: Biblioteka Analiz 2015, s. 56.

⁴ Ustawa z dnia 7 listopada 1996 roku o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych, <http://www.bn.org.pl/zbiory/egzemplarz-obowiazkowy/ustawa-o-obowiazkowych-egzemplarzach-bibliotecznych/> [dostęp: 15 VII 2016].

⁵ „Materiałem dla statystyki jest nadsyłany do Biblioteki Narodowej egzemplarz obowiązkowy druków, opublikowanych przez wydawców mających swoją siedzibę na terenie kraju”, <http://www.bn.org.pl/download/document/1311165408.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

cji książek oraz gazet i czasopism elektronicznych w Polsce. Wprowadzona od rocznika 2013 „nowa typologia”⁶ również pomija aspekt nośnika.

Skoro oficjalnie publikowany przez Bibliotekę Narodową rocznik statystyczny nie może stanowić źródła pomiaru, bo nie wyróżnia nośnika, to alternatywnym źródłem powinna być — opracowywana też na podstawie egzemplarza obowiązkowego przez tę samą instytucję — bieżąca bibliografia narodowa. W świetle założeń metodycznych dąży ona do kompletności w rejestracji krajowego dorobku wydawniczego (publikacji wydanych na terenie Polski, bez względu na język i pochodzenie autora).

Właściwym członem systemu bieżącej rejestracji bibliograficznej dla e-booków w Polsce jest „Bibliografia Dokumentów Elektronicznych” (BDE; 2001–)⁷. Odnotowuje ona wydawnictwa zwarte, materiały konferencyjne, rozprawy doktorskie i habilitacyjne, spisy bibliograficzne, programy multimedialne i edukacyjne oraz wydawnictwa ciągłe w wyborze. BDE (według przedmowy) nie rejestruje wydawnictw bez adresu wydawniczego oraz wydawnictw nieprzeznaczonych do szerszego rozpowszechniania. Egzemplarz obowiązkowy publikacji cyfrowej można przesłać do działającego od 2009 r. Repozytorium Dokumentów Elektronicznych⁸ w postaci pliku lub pocztą zwykłą, gdy publikacja jest zapisana na nośniku trwałym (np. płycie CD-ROM). Redaktorzy Repozytorium kontrolują metadane podane przez wydawców i w razie potrzeby je uzupełniają.

W tabeli 1 zestawiono liczby tytułów zarejestrowanych w poszczególnych rocznikach BDE od 2001 r. na podstawie nadesłanych egzemplarzy obowiązkowych. W świetle tej bibliografii w postaci elektronicznej ukazało się w sumie 7070 publikacji.

Tab. 1. E-booki zarejestrowane w latach 2001–2015

Rok	Tytuły
2001	230*
2002	91
2003	86

⁶ Uwzględnia ona oprócz podziałów tematycznych także podziały formalnofunkcjonalne. Skutkuje to pojawieniem się nowych, wcześniej niewystępujących kategorii, na przykład publikacje poradnikowe, publikacje dokumentalne, literatura romansowo-obyczajowa, literatura sensacyjno-kryminalna.

⁷ Bibliografia Dokumentów Elektronicznych, <http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografia-narodowa/bibliografia-dokumentow-elektronicznych>. BDE latach 2001–2008 ukazywała się jako półroczny dodatek do drukowanego Przewodnika Bibliograficznego. Od 2009 r. wydawana jest jako samoistne wydawnictwo ciągłe w formacie PDF, nadal jako półrocznik [dostęp: 15 VII 2016].

⁸ Przesyłanie plików do Repozytorium Cyfrowego BN, <http://www.bn.org.pl/zbiory/egzemplarz-obowiazkowy/przesylanie-plikow-do-repozytorium-cyfrowego-bn> [dostęp: 15 VII 2016].

2004	100
2005	101
2006	127
2007	300
2008	300
2009	539
2010	413
2011	599
2012	791
2013	1390
2014	1129
2015	874
Ogółem	7070
* w tym wydane w roku 2000	

Źródło: Zestawienie własne na podstawie BDE 2001–2015.

Analiza zawartości poszczególnych roczników wykazała, że BDE uwzględnia książki zarówno dostępne online (w różnych formatach), offline (na płytach CD-ROM), jak i wydawnictwa hybrydowe (książki drukowane z dołączonymi do nich dodatkowymi zasobami na płytach CD-ROM).

Tak mała liczba zarejestrowanych w BDE tytułów musi zastanawiać. Jednym z powodów może być to, że bibliografia ta nie uwzględnia większości książek wydawanych równolegle w postaci drukowanej i elektronicznej (ta sama treść na różnych nośnikach). W przypadku tego typu publikacji „wersję cyfrową drukowanej publikacji zalicza się do kategorii publikacji drukowanych i stosuje wobec niej odpowiednie (klasyczne) przepisy”⁹. Oznacza to, że taka publikacja rejestrowana jest w „Przewodniku Bibliograficznym” (PB), głównym członie systemu bieżącej bibliografii narodowej. Dostępny jest on jako baza danych (materiał od 1973 r.) oraz elektroniczne wydawnictwo ciągłe w formacie PDF (od 2009 r.). Informacja o równoległej wersji elektronicznej pojawia się czasem w strefie uwag jej opisu formalnego: „Dostępne również jako e-book” lub w postaci dodatkowych numerów ISBN w strefie ISBN, jak na przykład:

Czas przemian — czas wyzwań : rola bibliotek i ośrodków informacji w procesie kształtowania kompetencji współczesnego człowieka : praca zbiorowa / pod red. Justyny Jasiewicz i Elżbiety Barbary Zybert ; Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich.— Warszawa : Wydawnictwo Stowa-

⁹ Por. Renek MENDRUŃ, *Egzemplarz obowiązkowy a zasoby elektroniczne — kwiecień 2013*, <http://www.pik.org.pl/komunikaty/90/egzemplar-obowiazkowy-a-zasoby-elektroniczne-kwiecien-2013> [dostęp: 15 VII 2016].

rzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2014. — 368 s. : il. ; 25 cm. — (Nauka, Dydaktyka, Praktyka = Science, Didactics, Practice; 152)

Materiały z konf., październik 2013 r. — tekst częśc. ang. Spis treści także ang.

Bibliogr. przy ref.

978-83-64203-22-0 : zł 43

978-83-64203-23-7 (Epub)

978-83-64203-25-1 (Mobi Pocket)¹⁰.

Mimo że nie jest to obligatoryjne, niektóre tytuły publikacji wydawanych w wersji drukowanej i elektronicznej pojawiają się także w BDE. Nie znajdziemy tam książki *Czas przemian — czas wyzwania*, ale znajdziemy *Lokalne muzeum w globalnym świecie*, w której opisie w strefie uwag zamieszczono informację o wersjach równoległych („Dostępny także w wersji drukowanej. — Dostępny także w wersji online”):

Lokalne muzeum w globalnym świecie : poradnik praktyczny / Joanna Hajduk, Łucja Piekarska-Duraj, Piotr Idziak, Sebastian Wacęga ; [współaut. Adam Kałucki, Piotr Sawiński ; red. Ewa Ślusarczyk]. — Dane tekstowe. — Kraków : Małopolski Instytut Kultury, [2013].

Tryb dostępu: online. — Tyt. z ekranu tyt. — Data wyd. na podst. strony www wydawcy.

Dostępny także w wersji drukowanej. — Dostępny także w wersji online.

ISBN 978-83-61406-05-1¹¹.

Jednak w przypadku tej publikacji w rekordzie zamieszczonym w PB nie podano informacji o wersjach elektronicznych:

Lokalne muzeum w globalnym świecie : poradnik praktyczny / Joanna Hajduk, Łucja Piekarska-Duraj, Piotr Idziak, Sebastian Wacęga ; [współaut. Adam Kałucki, Piotr Sawiński ; red. Ewa Ślusarczyk]. — Kraków : Małopolski Instytut Kultury, [2013]. — 159, [1] s. : il. (gł. kolor.) ; 24 cm. Bibliogr. s. [160].

Współfinansowanie: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

ISBN 978-83-61406-05-1¹².

Z podobnymi problemami spotykamy się w przypadku publikacji hybrydowych. Na przykład wszystkie części serii wydawniczej pt. „Cyfrowe Spotkania z Zabytkami”, składają się z książki drukowanej i dołączonej do niej płyty CD-ROM. W ich rekordach w PB w strefie opisu fizycznego zamieszczono informację o dokumencie towarzyszącym: „1 dysk optyczny (CD-ROM)”¹³. Jednak tylko jedna płyta, dołączona do czwartej części tej serii, uwzględniona została w BDE:

¹⁰ Przewodnik Bibliograficzny 2014, nr 38, poz. 25981, <http://www.bn.org.pl/download/document/1412065373.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

¹¹ Bibliografia Dokumentów Elektronicznych 2015, nr 1–2, poz. 4, <http://www.bn.org.pl/download/document/1460471748.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

¹² Przewodnik Bibliograficzny 2014, nr 19, poz. 13216, <http://www.bn.org.pl/download/document/1400488760.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

¹³ Przewodnik Bibliograficzny (1973–), <http://mak.bn.org.pl/cgi-bin/makwww.exe?BM=23> [dostęp: 15 VII 2016].

Obraz i metoda / pod red. Agnieszki Seidel-Grzezińskiej i Kseni Stanickiej-Brzezickiej. — Dane tekstowe. — Wrocław : Agencja Wydawnicza Argi, 2014. — 1 dysk optyczny (CD-ROM) : kolor ; 12 cm. — (Cyfrowe Spotkania z Zabytkami, ISSN 1899-4423 ; 4)

Wymagania systemowe: IBM PC; Windows; przeglądarka internetowa; Adobe Flash; czytnik CD- ROM. — Tyt. z ekranu tyt.

ISBN 978-83-64358-33-3¹⁴.

W rekordzie nie podano informacji, że jest to element publikacji drukowanej.

Pozyskanie danych ilościowych dotyczących wielkości produkcji wydawniczej książki elektronicznej w Polsce utrudniają dodatkowo rozbieżności w informacjach podawanych w rekordach obu bibliografii — w formacie PDF i bazy danych.

Dotychczas opisane problemy były wynikiem braku konsekwencji w rejestrowaniu różnych form publikacji. Mimo zmieniającej się rzeczywistości na rynku wydawniczym, nadal uprzywilejowaną pozycję ma książka drukowana. Powołana do prowadzenia statystyki wydawnictw krajowych i opracowywania bieżącej bibliografii narodowej Biblioteka w swoich publikacjach podaje bardziej kompletne informacje o drukach niż o wydawnictwach elektronicznych. Po części taka sytuacja jest winą wydawców, którzy są przyzwyczajeni do dostarczania egzemplarza obowiązkowego publikacji drukowanej, o czym świadczy dość stabilna w ostatnich latach liczba wpływających tytułów: 2010 — 58 504, 2011 — 66 688, 2012 — 60 542, 2013 — 66 157, 2014 — 66 454¹⁵. Także rzetelność danych ogłaszanych na bieżąco w bibliografiach zależy od samodyscypliny wydawców. Opóźnienia w wywiązywaniu się z ustawowego obowiązku dostarczania egzemplarza obowiązkowego skutkują zniekształceniem obrazu rocznej produkcji wydawniczej w Polsce. Pierwsze numery poszczególnych bibliografii w danym roku w dużej mierze uwzględniają publikacje z wcześniejszą datą wydania. Prawidłowość tę dobrze widać w tabelach 2 i 3. W tabeli 2, prezentującej dane z pierwszego półrocza 2014 r., wyraźnie przeważają wydania z lat poprzednich nad produkcją bieżącą (jest ich aż 357, co stanowi 72,27% wszystkich tytułów zarejestrowanych w numerze 1).

Tab. 2. E-booki zarejestrowane w BDE 2014, nr 1

Rok	Tytuły	[%]
2009	1	0,20
2010	6	1,21
2011	6	1,21
2012	20	4,05
2013	324	65,59

¹⁴ Bibliografia Dokumentów Elektronicznych 2015, nr 1–2, poz. 5.

¹⁵ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2014*, s. 36, <http://www.bn.org.pl/download/document/1433245322.pdf> [dostęp: 15 VII 2016]. Niewielkie załamanie statystyki w roku 2012 wynika prawdopodobnie z wprowadzenia w roku poprzednim 5% podatku VAT na książki.

2014	137	27,73
Ogółem	494	100,00

Źródło: Zestawienie własne na podstawie BDE 2014.

W numerze 2 (tab. 3) zdecydowaną większość stanowią już tytuły wydane w 2014 r. (72,60% wszystkich tytułów zarejestrowanych w drugim półroczu tego roku).

Tab. 3. E-booki zarejestrowane w BDE 2014, nr 2

Rok	Tytuły	[%]
2006	1	0,16
2007	1	0,16
2008	–	–
2009	2	0,31
2010	–	–
2011	16	2,52
2012	46	7,24
2013	108	17,01
2014	461	72,60
Ogółem	635	100,00

Źródło: Zestawienie własne na podstawie BDE 2014.

Przewaga wydań z lat poprzednich nie jest już tak widoczna w tabeli dotyczącej roku 2015. Za ten rok BDE opublikowano bowiem w postaci jednego numeru łączonego (tab. 4). Natomiast w zestawieniu zarówno za rok 2014, jak i 2015 zwraca uwagę stosunkowo duży udział (ponad 10%) publikacji wydanych co najmniej dwa lata wcześniej.

Tab. 4. E-booki zarejestrowane w BDE 2015

Rok	Tytuły	[%]
b.r.w.	1	0,11
2003	1	0,11
2005	1	0,11
2006	1	0,11
2007	2	0,23
2008	1	0,11
2009	2	0,23

2010	6	0,69
2011	35	4,00
2012	34	3,89
2013	124	14,19
2014	378	43,24
2015	288	32,95
Ogółem	874	100,00

Źródło: Zestawienie własne na podstawie BDE 2015.

Analiza danych zawartych w kolejnych rocznikach BDE (czy to publikowanych w postaci pliku PDF, czy bazy danych) nie dostarcza, jak pokazano, miarodajnych informacji o wielkości rynku książki elektronicznej. Liczba zarejestrowanych w nich tytułów stanowi niewielki procent jednostek umieszczonych w Repozytorium Dokumentów Elektronicznych. Sprawozdania BN tylko za lata 2013 i 2014 odnotowują znacznie wyższe liczby jednostek wpływających do centrali bibliograficznej z egzemplarza obowiązkowego — odpowiednio 58 340 i 62 841¹⁶. Różnica między liczbą jednostek zarejestrowanych w BDE i w Repozytorium wynika przede wszystkim z archiwizowania w tym ostatnim oprócz książek również wydawnictw ciągłych. Każdy numer wydawnictwa ciągłego jest odrębnym plikiem, jest więc opisany jako odrębna jednostka. Oprócz tego do Repozytorium wprowadzane są materiały cyfrowe z wcześniejszymi datami wydania, zapisane na płytach CD-ROM. Według stanu na koniec 2014 r. w Repozytorium zarchiwizowano 23 425 tytułów e-booków i elektronicznych wydawnictw ciągłych, łącznie 126 546 jednostek zasobu¹⁷. Biblioteka udostępnia pliki użytkownikom wyłącznie na komputerach w Czytelni Ogólnej i Informatorium. Dostęp do dokumentów elektronicznych na nośnikach fizycznych możliwy jest w Czytelni Nagrań Dźwiękowych i Audiowizualnych.

Oprócz książek występujących jako pliki online lub offline w pojęciu książki elektronicznej mieszczą się też audiobooki. Członem systemu bieżącej bibliografii narodowej służącym do ich rejestracji była Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych (BDD). W latach 2009–2011 BN opracowywała i ogłaszała tę bibliografię jako elektroniczne wydawnictwo ciągłe. Oprócz audiobooków uwzględniało ono nagrania muzyczne, stąd też liczba zarejestrowanych dokumentów (3864) nie jest tożsama z liczbą opublikowanych w tych latach w Polsce audiobooków (tab. 5).

¹⁶ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2013*, s. 30, <http://www.bn.org.pl/download/document/1402492500.pdf> [dostęp: 15 VII 2016]; *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2014*, s. 33, <http://www.bn.org.pl/download/document/1433245322.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

¹⁷ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2014*, s. 116.

Tab. 5. Dokumenty dźwiękowe zarejestrowane w BDD w latach 2009–2011

Rok	Tytuły	
	ogółem	audiobooki
2009	704	170
2010	1497	376
2011	1663	439
Ogółem	3864	985

Źródło: Zestawienie własne na podstawie BDD 2009–2011.

Według raportu Biblioteki Analiz liczby wydanych w tych latach audiobooków są znacznie wyższe: w roku 2009 — 1420, w 2010 — 1680, a w 2011 — 1960¹⁸.

Od roku 2012 publikowanie BDD zawieszono, a informacje bibliograficzne o audiobookach odnaleźć można już tylko w katalogu głównym Biblioteki Narodowej¹⁹. W katalogu tym można też znaleźć informacje o e-bookach, ponieważ widoczne są w nim dane z opracowywanych przez BN bibliografii bieżących. Pozwala na to funkcja Wyszukiwanie zaawansowane, umożliwiającą zawężenie wyszukiwania do typu dokumentu, po wcześniejszym wypełnieniu w formularzu co najmniej jednego pola (Słowo z opisu, Autor, Temat, Tytuł). W wynikach wyszukiwania otrzymujemy listę opisów; w niektórych z nich pojawia się dodatkowo informacja o możliwości zdalnego wypożyczenia pliku w Cyfrowej Wypożyczalni Publikacji Naukowych Academica.

Wobec braku odrębnego, dostępnego dla użytkownika katalogu Repozytorium Dokumentów Elektronicznych, katalog główny stanowi jedyne źródło informacji o publikacjach elektronicznych w zasobach BN. Trudno jednak na tej podstawie wnioskować o liczbie tytułów e-booków i audiobooków opublikowanych w Polsce (ogółem lub w danym roku) i odnieść te dane do danych o rynku książki.

Sprawę dodatkowo komplikuje coraz popularniejsze w ostatnich latach zjawisko samodzielnego publikowania książek elektronicznych przez autorów i instytucje niewydawnicze (np. instytucje i towarzystwa naukowe, organizacje społeczne). Profesjonalni wydawcy dbali, by ich książki były rejestrowane przez BN. Obecnie decyzja o pozyskaniu numeru ISBN zależy od wiedzy i świadomości tych nieprofesjonalnych wydawców. Część z nich występuje o przyznanie numeru. Świadczy o tym rosnąca liczba przydzielonych pul numerów ISBN: w 2013 r. — 2875, a rok później — 3082. Rośnie też liczba wydawców: w 2013 r. było ich 38 814, a w 2014

¹⁸ Ł. GOŁĘBIEWSKI, P. WASZCZYK, *op. cit.*, s. 116.

¹⁹ Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych, <http://www.bn.org.pl/katalogi-i-bibliografie/bibliografia-narodowa/bibliografia-dokumentow-dzwiekowych> [dostęp: 15 VII 2016].

— 41 924, przy czym aż 1384 podmioty zarejestrowały się w nowo otwartym serwisie e-ISBN między październikiem a grudniem 2014 r.²⁰

Wyraźnie widać, że uruchomiony przez BN we współpracy z Instytutem Książki serwis spotkał się z zainteresowaniem rynku. Ułatwia on nadawanie numerów ISBN i zarządzanie nimi. Dostępność i łatwość korzystania, dzięki szczegółowej i rozbudowanej instrukcji, daje nadzieję na to, że stanie się on wiarygodnym źródłem danych statystycznych o polskim rynku książki, na co liczyła i liczy BN²¹.

Część tych nowych wydawców wysłała także egzemplarze swoich publikacji do cyfrowego repozytorium, co widać z kolei w Bibliografii Dokumentów Elektronicznych. W niektórych rekordach jako wydawca występuje autor lub jakaś instytucja:

Siskele / Bartłomiej Biesiekirski. — Dane tekstowe. — Wrocław : Bartłomiej Biesiekirski, 2015.
Tryb dostępu: online. — Tyt. z ekranu tyt.

Dostępny także w wersji drukowanej.

ISBN 978-83-941132-3-0 (pdf)

ISBN 978-83-941132-1-6 (epub)

ISBN 978-83-941132-2-3 (mobi)²².

Oparzenia jako stan zagrożenia życia [Dokument elektroniczny] : postępowanie ratownika medycznego / Przemysław Marczuk ; promotor Joanna Kuka ; Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy. — Dane tekstowe. — Legnica : Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy, 2013. — (Prace Licencjackie — Wyższa Szkoła Medyczna w Legnicy ; 16/2013)

Tryb dostępu: online. — Tyt. z ekranu tyt.

Bibliogr. s. 40–41.

ISBN 978-83-64260-96-4²³.

Na podstawie analizy dostępnych na stronach BN źródeł: „Ruch Wydawniczy w Liczbach”, „Bibliografia Dokumentów Elektronicznych” i „Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych” przygotowano tabelę, w której zawarto dane podsumowujące polską produkcję wydawniczą książek w różnych formatach (druk, e-book, audiobook) w latach 2001–2015 (tab. 6).

²⁰ *Sprawozdanie Biblioteki Narodowej za rok 2014*, s. 66.

²¹ Biblioteka Narodowa. Aktualności 28.11.2014, <http://www.bn.org.pl/aktualnosci/813-deskryptory-bn-rozpozeczenie-prac-nad-nowym-narzedziem-opracowania-rzeczowego.html> [dostęp: 15 VII 2016].

²² Bibliografia Dokumentów Elektronicznych 2015, nr 1–2, poz. 526.

²³ Bibliografia Dokumentów Elektronicznych 2014 nr 1, poz. 261, <http://www.bn.org.pl/download/document/1410445886.pdf> [dostęp: 15 VII 2016].

Tab. 6. Produkcja wydawnicza książek w Polsce w latach 2001–2015

Rok	Tytuły			
	RWL	BDE	BDD	
			ogółem	audiobooki
2001	19 189	230*	–	–
2002	19 246	91	–	–
2003	20 681	86	–	–
2004	22 475	100	–	–
2005	19 999	101	–	–
2006	24 640	127	–	–
2007	25 226	300	–	–
2008	28 248	300	–	–
2009	28 128	539	704	170
2010	29 539	413	1497	376
2011	31 515	599	1663	439
2012	34 147	791	–	–
2013	32 863	1390	–	–
2014	32 716	1129	–	–
2015	33 454	874	–	–
Ogółem	402 066	7070	3864	985
* W tym wydane w roku 2000.				

Źródło: Opracowanie własne.

RWL zestawiany jest na podstawie danych publikowanych w PB, dlatego obraz wyłaniający się z RWL pozwala wnioskować *de facto* tylko o rynku książki drukowanej, bez uwzględnienia form elektronicznych. W znaczący sposób zniekształca to statystyki odnoszące się do współczesnego polskiego rynku wydawniczego. Z kolei odpowiednie dla nowych form książki człony systemu bieżącej rejestracji bibliograficznej nie dają kompletnej informacji o bieżącej produkcji książki elektronicznej. Wobec tego sumowanie pochodzących z różnych źródeł danych liczbowych musi prowadzić do wniosków dalekich od stanu faktycznego. Tym bardziej że BDE w dużej mierze jest nie tyle bibliografią bieżącą, ile bibliografią retrospektywną (odnotowującą informację o publikacjach wydanych w latach poprzedzających datę nominalną spisu bieżącego). Ponadto bibliografii tej, nie mówiąc o zawieszonej BDD, było i jest daleko do kompletności.

Dane przedstawione w tabeli 6 odbiegają także znacząco od danych publikowanych przez Bibliotekę Analiz. Autorzy raportu *Rynek książki w Polsce 2015*.

Wydawnictwa szczegółowo omawiają przyczyny różnic występujących w statystykach dotyczących książki drukowanej²⁴. Należy się spodziewać, że dysproporcje te będą coraz większe, zwłaszcza w odniesieniu do publikacji elektronicznych. Według śmiałej prognozy jednego z brytyjskich agentów literackich z października 2014 r. w ciągu 5–10 lat książki wydawane przez autorów samodzielnie będą stanowić 75% wszystkich opublikowanych tytułów, a tylko 5% całości będą stanowiły tytuły wydawane tradycyjnie²⁵. Już teraz widoczne są ogromne różnice między liczbą e-booków podawaną przez dystrybutorów (ok. 37 tys. pozycji) a liczbą e-booków zarejestrowanych przez BN (7070 pozycji)²⁶. Oznacza to, że z każdym rokiem większa część piśmiennictwa może znaleźć się poza rejestrem, a co za tym idzie — ani informacja o tym piśmiennictwie, ani ono samo nie dotrze do potencjalnych odbiorców. Egzemplarz obowiązkowy odgrywa zatem ważniejszą rolę niż kiedykolwiek wcześniej.

WNIOSKI

1. Obecnie w Polsce nie ma pewnego źródła informacji na temat wielkości produkcji książki elektronicznej. Nie można za nie uznać ani statystyk wydawnictw i bibliografii opracowywanych przez Bibliotekę Narodową, ani raportów Biblioteki Analiz, mimo że uwzględnia ona w swoich szacunkach margines „dla nieuchwytniej rynkowo produkcji”²⁷ (np. tytułów wydawanych przez self-publisherów).

2. Pierwotną przyczyną braku kompletnej i wiarygodnej informacji na temat współczesnego rynku książki, zwłaszcza książki elektronicznej, jest nieprzestrzeganie przez wydawców ustawy o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych z 1996 r. Unikanie ustawowo nałożonego obowiązku nie skutkuje żadnymi sankcjami. Wydawcy nie zawsze są świadomi roli egzemplarza obowiązkowego jako podstawy do sporządzania bieżących spisów bibliograficznych i katalogów, z których korzystają czytelnicy.

3. Wydaje się, że Biblioteka Narodowa, której zadaniem statutowym jest gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie, udostępnianie i wieczyste archiwizowanie całokształtu krajowej produkcji wydawniczej, nie nadąża za ewoluującym w stronę produktów cyfrowych rynkiem wydawniczym. Dostępne statystyki i bibliografie nie pozwalają na przykład wyszukiwać publikacji ze względu na nośnik. Książka — bez względu na jej format — traktowana jest wciąż jako tytuł.

²⁴ Ł. GOŁĘBIEWSKI, P. WASZCZYK, *op. cit.*, s. 60–62.

²⁵ Claude NOUGAT, *How Soon Will the Majority of Books Be Self-Published?*, Publishing Perspectives, <http://publishingperspectives.com/2014/10/soon-will-majority-books-self-published/#.V45EpdKLRdg> [dostęp: 15 VII 2016].

²⁶ Ł. GOŁĘBIEWSKI, P. WASZCZYK, *op. cit.*, s. 89.

²⁷ *Ibidem*, s. 61.

4. Uruchomienie serwisu e-ISBN budzi nadzieję, że dzięki niemu bieżąca rejestracja nowych publikacji będzie bardziej kompletna. Serwis jest bowiem platformą stałego kontaktu Biblioteki Narodowej z wydawcami, może więc prowadzić działalność edukacyjną, której celem jest przekonanie wydawców, by oprócz pobierania numerów ISBN czuli się odpowiedzialni za przesłanie egzemplarza obowiązkowego do Biblioteki. Trudno sobie jednocześnie wyobrazić wprowadzenie takiego przymusu — musiałby się on wiązać z jakąś sankcją. Zdecydowanie lepszym rozwiązaniem byłoby wypracowanie nowego *modus operandi*, atrakcyjnego zarówno dla tradycyjnych, jak i nowych podmiotów na rynku książki.

5. Niekompletność informacji o książkach elektronicznych wydawanych w Polsce i jej rozproszenie uniemożliwiają nie tylko prowadzenie badań statystycznych rynku publikacji elektronicznych, lecz także wnioskowanie o gwałtownym wzroście tego typu wydawnictw. Przy obecnym stanie źródeł wnioskować można jedynie na podstawie *case study* (studium przypadku), badając na przykład ofertę poszczególnych wydawców. Tę metodę stosuje się, gdy nie mamy dostępu do pełnych danych lub mamy dostęp do danych szczątkowych. Wnioskowanie takie jest, oczywiście, obarczone dużą dozą błędu.

ELŻBIETA HERDEN, EWA JABŁOŃSKA-STEFANOWICZ

INFORMATION RESOURCES OF THE NATIONAL LIBRARY AS A SOURCE FOR THE STUDY OF THE ELECTRONIC BOOK MARKET IN POLAND

Summary

The aim of the article is to present publications and databases based on legal deposit copies sent to the National Library as potential sources for the study of books on electronic media. The authors carry out a critical analysis of, above all, the statistics provided by *Ruch Wydawniczy w Liczbach* [Polish Publishing in Figures] (2001–2014) as well as inventories making up the national bibliography system, *Bibliografia Dokumentów Elektronicznych* [Bibliography of Electronic Documents] (2001–2015) and *Bibliografia Dokumentów Dźwiękowych* [Bibliography of Sound Documents] (2009–2011). The data obtained as a result of the analysis have been confronted with information contained in the basic component of the national bibliography system — *Przewodnik Bibliograficzny* [Bibliographic Guide]. The analysis has demonstrated that the statistics provided by the National Library's publications are not useful to the study of the electronic book market owing to the fact that the data overlook the aspect of the medium. The analysis has also shown that the bibliographic information about the current production of e-books and audiobooks is incomplete. Drawing on the results of the analysis, the authors have concluded that the incompleteness of the National Library's sources stems partly from the methodology used in their compilation and partly from problems with obtaining legal deposit copies from publishers. In addition, other National Library resources — the main catalogue, digital repository or e-ISBN service — do not, in their present form, constitute alternative sources of information about electronic books published in Poland.

KEY WORDS: electronic books, e-books, audiobooks, statistics of publishing, current national bibliography, legal deposit